

64

Słowa kluczowe: Jan Paweł II, świadomość stworzenia, hermeneutyka daru, Boże Ojcostwo, Odkupienie, Wcielenie, Maryja

Keywords: John Paul II, consciousness of being created, hermeneutics of the gift, God's fatherhood, Redemption, Incarnation, Mary

Ks. Sławomir Kunka

Ks. Sławomir Kunka

O CZŁOWIEKU W ŚWIETLE MIŁOŚCI TRÓJJEDYNEGO. TEOLOGIA JANA PAWŁA II

Może się wydawać, że nie sposób znaleźć dwóch rzeczywistości tak od siebie odległych jak Absolut i byt przygodny. Jednak w chrześcijaństwie ontologiczny dystans między Bogiem i człowiekiem został przewyższony. Dokonało się to przez Syna Bożego zrodzonego z Dziewicy Maryi. Obecność Emmanuela w ludzkim świecie stała się odpowiedzią na samotność człowieka. Ustanowiona przez Chrystusa Eucharystia umożliwiła oblubieńcze zjednoczenie człowieka z Bogiem,¹ zaś odkupienie dokonane przez mękę i śmierć odartego z szat Chrystusa, zasłoniły ludzką nagość.

W trzecim rozdziale Księgi Rodzaju czytamy, że Bóg szuka człowieka (Rdz 3, 9). Najpierw tego człowieka stworzył jako osobę. Dał mu wolną wolę, umiejętność rozpoznawania tego, co prawdziwe i dobre, a nade wszystko ukazał Mu siebie jako źródło jego życia (Rdz 2, 17). Człowiek został obdarowany, podobnie jak aniołowie, istnieniem osobowym. Jednak tylko człowiek w świecie osób jest obrazem Boga jako byt cielesny, jako mężczyzna i kobieta (Rdz 1, 26-27). Zwiedziony pokusą „bycia jak Bóg” (por. Rdz 3, 5), wbrew Bogu, człowiek pozwolił, aby zagościła w jego sercu nieufność wobec Stwórcy, lęk i niepewność (Rdz 3, 8). Już obdarowanie Bożym

1 Jan Pawła II przypomina, że Eucharystia jest „sakramentem Oblubienicy i Oblubienicy. Eucharystia uobecnia i – w sposób sakramentalny – na nowo urzeczywistnia odkupieńczy czyn Chrystusa, który »tworzy« Kościół, Jego Ciało. Z tym »Ciałem« Chrystus zjednoczony jest jak Oblubieniec z Oblubienicą”; Jan Paweł II, *List apostolski „Mulieris dignitatem” z okazji Roku Maryjnego o godności i powołaniu kobiety*, Rzym 1988, nr 26; zob. Ef 5, 32.

O CZŁOWIEKU W ŚWIETLE MIŁOŚCI TRÓJJEDYNEGO...

podobieństwem świadczy o wielkiej miłości Stwórcy do człowieka, a fakt szukania człowieka po grzechu jeszcze pogłębia przekaz tej prawdy. Stwórca jest Bogiem człowieka, Bogiem obdarowującym i wciąż go szukającym.²

Ten rys teologiczny można wyraźnie odczytać w bardzo obszernym nauczaniu Jana Pawła II. Szedł on przez świat jako jego „proboszcz” i zdawał się pytać: „Kim jesteś człowieku?” Jednocześnie sam chciał udzielić odpowiedzi: „Jest Bóg, twój Stwórca, a ty jesteś jego dzieckiem”. Pielgrzymował do różnych miejsc świata, by szukać człowieka, swego brata i siostrę w Chrystusie, ale także aby objawiać światu, że jest Bóg, Ojciec, którego miłość nas ocala, przywraca życie, radość i pokój.³ W ten sposób pragnął pobudzać świadomość wiernych. Kategoria „świadomości” miała dla koncepcji antropologicznej Wojtyły duże znaczenie. Dzięki posiadaniu świadomości, człowiek zdolny jest przeżywać w sobie prawdę, doświadczać jej w sobie i całym sobą.⁴ Zaś kategoria „doświadczenia” odegrała wielką rolę w teologicznej wizji papieża-Polaka.

Nie da się wyczerpująco, panoramicznie i obiektywnie streścić nauczania Jana Pawła II. Jest ono tak doniosłe teologicznie i tak bogate w duchowe przesłanie, że każdy może je odczytać według własnego klucza interpretacyjnego. W niniejszym opracowaniu czytelnik znajdzie jedną z hermeneutycznych propozycji ujęcia i odbioru papieskiego nauczania papieża-Słowianina. Tekst opiera się na wybranych tekstach papieskich, czasami zaś przywołane zostaną myśli Karola Wojtyły, by ułatwić rozumienie jego pontyfikalnego przesłania.⁵

Świadomość stworzonosci i „hermeneutyka daru”

Starając się odnaleźć charakterystyczny rys papieskiego nauczania, nie można pominąć często powtarzanej przez komentatorów opinii, że kluczem do zrozumienia jego teologii jest *genealogia divina*.⁶ Skoro człowiek jest Bożym stworzeniem, antropologii, ujęta adekwatnie, musi być spokrewniona z teologią. Bóg

2 Por. tenże, *List apostolski „Tertio millennio adveniente” w związku z przygotowaniem Jubileuszu Roku 2000*, Watykan 1994, nr 6.

3 Por. A. Melloni, *Le cinque perle di Giovanni Paolo II. I gesti di Wojtyła che hanno cambiato la storia*, Milano 2011.

4 K. Wojtyła, *Osoba i czyn*, w: T. Styczeń i in. (red.), *Osoba i czyn oraz inne studia antropologiczne*, Lublin 2000³, s. 252; zob. też K. Guzowski, *El personalismo de comunión en Karol Wojtyła*, w: J. M. Burgos (red.), *La filosofía personalista de Karol Wojtyła*, Madrid 2007, s. 196.

5 Kolejność przywoływanych źródeł nie jest chronologiczna. Odpowiada bardziej porządkowi tematycznemu, służy ukazaniu pewnej koncepcji w obrębie wybranych przez autora kwestii teologii papieża.

6 Por. W. Półtawska, *Płciowość w ujęciu Karola Wojtyły*, w: W. Wieczorek i in. (red.), *Naturalne planowanie rodziny w ujęciu wybranych dyscyplin naukowych*, Lublin 2008, s. 41.

bowiem obdarzył człowieka „najwyższą godnością, która jest zakorzeniona w wewnętrznej więzi łączącej go ze Stwórcą”.⁷ Pozwala to nam uznać, że w człowieku jaśnieje „odblask rzeczywistości samego Boga”.⁸ Człowiek jest tym, kim jest, bo został obdarowany przez Boga.⁹ Istnieje jako stworzenie Trójcy Świętej, czyli z miłości.¹⁰

Stwórcą jest tylko Bóg. Tylko On może „wyprowadzić” byt z nicości, gdyż tylko On „JEST, TYM, KTÓRY JEST” (por. Wj 3, 14). „Życie jest pierwszym darem Stwórcy dla stworzenia”.¹¹ Jeśli człowiek istnieje, to oznacza, że został obdarowany przez Boga, i że wszystko, kim jest i co posiada, jest darem.¹² Nie można zrozumieć aktu stwórczego poza „hermeneutyką daru”,¹³ o której często mówił Jan Paweł II. Zatem świadomość stworzonosci jest tożsama ze świadomością bycia obdarowanym.¹⁴ Istnienie jest przecież dobre (zob. Rdz 1, 31). Świat zaistniał z woli Boga, a zatem „każde stworzenie nosi w sobie znamię daru jako najbardziej pierwotne i podstawowe”.¹⁵ Świadomie przeżywana przez człowieka stworzonosc odnosi go do Boga i do Jego objawienia. Szczególny rys relacji między Stwórcą a człowiekiem wyznacza obraz i podobieństwo Boże. To właśnie te jakości określają byt człowieka w samych jego podstawach (zob. Rdz 1, 26-27).¹⁶ „W całym opisie stworzenia świata

7 Jan Paweł II, Encyklika *Evangelium vitae*, nr 34.

8 *Tamże*.

9 Temat stworzenia jako daru podejmuje G. Marengo, *Giovanni Paolo II e il Concilio. Una sfida e un compito*, Siena 2011, s. 152-154: *La creazione come dono*.

10 Jest tak, gdyż „Ten bowiem, kto miłuje, pragnie obdarzać sobą”; Jan Paweł II, Encyklika *Dives in misericordia*, nr 7.

11 Tenże, „List do Rodzin „*Gratissimam sane*”, Rzym 1994, nr 11.

12 Zob. S. Kunka, *Człowiek jest dzieckiem miłości, nie przypadku. Zarys teologii stworzenia według Jana Pawła II*, „*Studia Theologica Varsaviensia*” 52/1(2014), s. 59-78.

13 Por. Jan Paweł II, *Mężczyznę i niewiastę stworzył ich. Odkupienie ciała a sakramentalność małżeństwa*, Lublin 2008, s. 45. W tajemnicy stworzenia zawarte jest „promieniowanie miłości. Tylko miłość stwarza dobro i tylko ona pozwala się ostatecznie dostrzec poprzez wszystkie jego wymiary i profile w stworzeniu, a zwłaszcza w człowieku. Jej obecność jest niejako ostatecznym wynikiem całej hermeneutyki daru”; *tamże*, s. 53.

14 Założenie to stanowi fundament tzw. teologii ciała Jana Pawła II. Stwierdza on, że właśnie „wymiar daru stanowi o istotnej prawdzie i głębi znaczenia pierwotnej samotności – jedności – nagości. On też leży w samym sercu tajemnicy stworzenia, która pozwala nam budować teologię ciała «od początku», ale też domaga się, abyśmy tak ją właśnie budowali”; *tamże*, s. 45. Więcej na temat „pierwotnej samotności, jedności i nagości” oraz na temat teologii ciała zob. J. Kupczak, *Dar i komunია. Teologia ciała w ujęciu Jana Pawła II*, Kraków 2006; S. Kunka, *Ewangelia ludzkiej cielesności*, „*Roczniki Teologii Dogmatycznej*” 358/3(2011), s. 81-97; R. M. Hogan, *The Theology of the Body in John Paul II. What It Means, Why It Matters*, Maryland 2006; M. Waldstein, *Introduction*, w: John Paul II, *Man and Woman He Created Them: A Theology of the Body*, przeł. M. Waldstein, Boston 2006, s. 1-128; Ch. West, *Theology of the Body Explained: a Commentary on John Paul II's "Man and Woman He Created Them"*, Boston 2007².

15 Jan Paweł II, *Mężczyznę i niewiastę stworzył ich*, dz. cyt., s. 46.

16 Więcej na ten temat zob. J. Kupczak, *Człowiek jako obraz i podobieństwo Boga w myśli Jana Pawła II*, w: M. Grabowski, A. Słowikowski (red.), *Antropologia filozoficzna. Inspiracje biblijne*, Toruń 2009, s. 181-191.

O CZŁOWIEKU W ŚWIETLE MIŁOŚCI TRÓJJEDYNEGO...

widzialnego obdarowanie ma sens tylko ze względu na człowieka”.¹⁷ Jedynie on zdolny jest doświadczać rzeczywistości bycia stworzonym. Tylko on może świadomie przeżywać relację obdarowania i przyjąć swego Boga jako Stwórcę, czyli też jako Ojca. Wszystko w świecie widzialnym zostało powołane do istnienia ze względu na człowieka, on sam zaś istnieje dla miłości.

Miłość Trójjedynego a ludzka perspektywa comunio personarum

Człowiek istnieje, by kochać. Miłość określa obszary bycia człowiekiem i stawania się coraz bardziej ludzkim. Człowiek został obdarzony istnieniem osobowym. Już z Księgi Rodzaju (2, 18) dowiadujemy się, że „podstawowa i konstytutywna dla osoby jest relacja i komunია osób”,¹⁸ w której każda z nich bytuje jako dar dla innych osób. Jest to relacja zwrotna, gdyż obdarowujący staje się także obdarowanym. Następuje to nie tylko przez dar od drugiej osoby, ale również przez fakt, że druga osoba przyjmuje mój dar. Dla przykładu, nie tylko dziecko otrzymuje od swych rodziców życie,¹⁹ ale swym zaistnieniem czyni męża i żonę rodzicami. W tym kontekście osobowe stworzenia bardziej niż nieosobowe „czynią” Boga Stwórcą. Oczywiście, one same więcej na tym zyskują niż Bóg-Stwórca. Dar bowiem w Nim ma swe źródło.

W relacje osobowe człowiek wchodzi określony przez swą płęć. Papież dostrzega w tym zadanie nadane mu przez Stwórcę. Bóg przez męskość i kobiecość niejako zadał człowiekowi „godność osoby, a zarazem przejrzysty znak międzyosobowej »komunii«, w której człowiek spełnia samego siebie poprzez autentyczny dar z samego siebie”.²⁰ Ma być to dar bezinteresowny, gdyż właśnie w takim darze człowiek spełnia się jako wolny i zdolny do miłości (por. KDK 24). Miłość bowiem niejako tworzy osobę, karmi ją i rozwija. „Prawzorem takiego rozumienia osoby jest sam Bóg jako Trójca, jako komunია Osób”.²¹ Człowiek, jako stworzony na obraz i po-

17 Jan Paweł II, *Mężczyzną i niewiastą stworzył ich*, dz. cyt., s. 46.

18 Tamże, s. 47. Więcej na temat rozumienia przez Wojtyłę *communio personarum* zob. K. Wojtyła, *Rodzina jako „communio personarum”. Próba interpretacji teologicznej*, „Ateneum Kapłańskie” 83/3(1974), s. 347-361 oraz tenże, *Rodzicielstwo a „communio personarum”*, „Ateneum Kapłańskie” 84/1(1975), s. 17-31.

19 Z tego powodu „mamy czcić rodziców, gdyż oni reprezentują wobec nas Boga Stwórcę. Dając nam życie, uczestniczą w tajemnicy stworzenia, a przez to zasługują na cześć podobną do tej, jaką oddajemy Bogu Stwórcy”; Jan Paweł II, *Pamięć i tożsamość. Rozmowy na przełomie tysiącleci*, Kraków 2005, s. 71.

20 Tenże, *Mężczyzną i niewiastą stworzył ich*, dz. cyt., s. 184.

21 Tenże, *List apostolski „Mulieris dignitatem”*, dz. cyt., nr 7.

Ks. Sławomir Kunka

dobieństwo swego Stwórcy, został wezwany do życia na sposób daru, do myślenia o innych i do składania im daru z samego siebie.

Małżeństwo jest dla człowieka miejscem wyjątkowym. W nim najpełniej realizuje się „logika bezinteresownego daru”, gdy mąż i żona „wzajemnie się sobie oddają i wzajemnie przyjmują jako »jedno ciało« i jedność dwojga”.²² Jedność małżeńska otwiera ich na dar rodzicielstwa. Gdy przekazą życie swemu dziecku, zostaną przez nie obdarowani byciem matką i ojcem. „Nowo narodzony człowiek oddaje siebie rodzicom przez sam fakt swojego zaistnienia”.²³ Gdy zaś rodzice przyjmują swe dziecko z miłością, oddają chwałę Stwórcy, Ojcu wszelkiego stworzenia (por. Ef 3, 14-15).²⁴

Wewnętrzna jedność Bożych planów wobec człowieka. Ludzkie serce

Trzeba jeszcze podkreślić, że „zarówno stworzenie jak i odkupienie jest dziełem Trójcy Przenajświętszej”.²⁵ Oznacza to, że gwarantem dobra i sensowności ludzkiego życia jest miłość Ojca, Syna, i Ducha Świętego. „Zamierzając stworzenie świata, Trójca Święta zamierzyła i jego odkupienie”.²⁶ Z prawdy tej wynikają bardzo ważne dla antropologii teologicznej konsekwencje. W świetle Osoby i dzieła Chrystusa „natura, wolność i łaska są postrzegane jako wielokształtna jedność”,²⁷ a to daje podstawę katolickiej koncepcji moralności człowieka.²⁸ Ten bowiem jest odpowiedzialny za swoje czyny oraz zdolny do prawdziwej, bezinteresownej miłości.

22 Tenże, *List do Rodzin „Gratissimam sane”*, dz. cyt., nr 11.

23 *Tamże*.

24 Analogicznie należy widzieć istotę powołania osób konsekrowanych i celibatariuszy; zob. S. Kunka, *Co z ciałem w celibacie według Karola Wojtyły?* „Pastores” 1/62(2014), s. 16-25.

25 K. Wojtyła, *Stworzenie a Odkupienie. Schemat XIII. Przemówienie Ks. Arcybiskupa w dn. 9 stycznia 1966 r.*, w: tenże, *Przemówienia i wywiady w Radio Watykańskim*, Rzym 1987, s. 57.

26 *Tamże*. W 8 numerze encykliki Redemptor hominis zatytułowanym Odkupienie odnowionym stworzeniem czytamy: „W Jezusie Chrystusie świat widzialny, stworzony przez Boga dla człowieka (por. Rdz 1, 26 nn.) – świat, który wraz z grzechem został poddany marności – odzyskuje na nowo swą pierwotną więź z samym Boskim źródłem Mądrości i Miłości”.

27 Jan Paweł II, *Ojcostwo i macierzyństwo w zamyśle Bożym. 27 VIII – Przemówienie Papieża do uczestników Tygodnia Studiów nad małżeństwem i rodziną*, „L'Osservatore Romano” (wyd. pol.) 217/11(1999), s. 13, nr 6. Por. KDK, 22. Szerzej na temat chrystologicznego rozumienia człowieka i świata zob. J. Chyła, *Jezus Chrystus Jana Pawła II. Chrystologia jako klucz hermeneutyczny do misterium istnienia i zbawienia*, Pelplin 2007.

28 Więcej na ten temat zob. Jan Paweł II, Encyklika *Veritatis splendor*, nr 48. Czytamy tam np.: „Cała osoba, włącznie z ciałem, zostaje powierzona samej sobie i właśnie w jedności duszy i ciała jest podmiotem własnych aktów moralnych. Prowadzona przez światło rozumu i wspomagana przez cnotę odkrywa we własnym ciele znaki, które są zapowiedzią, wyrazem i obietnicą daru z siebie, zgodnie z mądrym zamysłem Stwórcy”.

O CZŁOWIEKU W ŚWIETLE MIŁOŚCI TRÓJJEDYNEGO...

Życie moralne człowieka, choć ma swój widzialny wyraz, wypływa z ludzkiego wnętrza. Wojtyła, a potem Jan Paweł II, często mówił o ludzkim sercu. Stwierdził, że jest ono „centralnym organem i zarazem centralnym sprawdzianem sprawności człowieka – człowieka z ducha i ciała”.²⁹ Upatrywał w nim głębię ludzkiej istoty, miejsce, w którym człowiek jest najbardziej sobą. Pełną prawdę o człowieku może znać tylko Bóg, gdyż tylko On zdolny jest przeniknąć serce człowieka (zob. Jr 17, 9-10). Bóg „sam tylko zna ludzkie serca”³⁰ i jedynie on może je prawdziwie ocenić.

W Kazaniu na Górze Jezus poucza swych słuchaczy, że „miłość bliźniego wypływa z s e r c a, k t ó r e k o c h a i k t ó r e – właśnie dlatego, że kocha – gotowe jest spełniać w życiu n a j w y ż s z e w y m a g a n i a”.³¹ Miłość, do której człowiek jest powołany, ukazuje mu, że aby być sobą, by doskonalić się, musi współpracować z Bożą łaską. „Duch Święty otwiera swoim działaniem serca ludzkie poprzez całe dzieje człowieka na ziemi”.³² Pod Jego wpływem człowiek zdolny jest kochać prawdziwie, kochać odpowiedzialnie i mądrze.

Synowska świadomość miłości Ojca

Ojcostwo Boga stanowi nie tylko tematyczny fundament całej teologii chrześcijańskiej, ale przede wszystkim źródło życia wszelkich stworzeń. Ono też określa sens ich istnienia oraz cel wszelkich zdarzeń w świecie stworzonym. Horyzonty Bożego Ojcostwa poznajemy dzięki objawieniu. Już Stary Testament nazywał Boga Ojcem,³³ jednak dopiero Jezus odsłonił przed ludzkością głębię tej wielkiej prawdy.³⁴ Często mówił o dobroci i miłości swego Ojca, ukazując Bożą troskę o każdego człowieka.³⁵ Któż inny mógł podjąć dzieło objawiania Tego, który Synowi „wszystko przekazał” (Mt 11, 27)? Któż inny, jeśli nie Syn, który zna Ojca (por. J 10, 15), co więcej – właśnie po to został przez Ojca posłany (zob. Hbr 1, 1-3)?

29 K. Wojtyła, „Znak, któremu sprzeciwić się będą”. *Rekolekcje w Watykanie. Rzym-Watykan. Stolica Apostolska 5-12. III. 1976*, Poznań-Warszawa 1976, s. 12; zob. też s. 68, 101.

30 Jan Paweł II, „*Incarnationis mysterium*”. *Bulla ogłaszająca Wielki Jubileusz Roku 2000*, Rzym 1998, nr 11.

31 Tenże, Encyklika *Veritatis splendor*, nr 15.

32 Tenże, Encyklika *Dominum et Vivificantem*, nr 66.

33 Zob. Pwt 32, 6; Tb 13, 4; Ps 68, 6; Mdr 2, 16; Syr 51, 10.

34 Zob. Mt 6, 9; Rz 8, 15; Ga 4, 6.

35 Por. Jan Paweł II, *Ojciec Jezusa Chrystusa*, w: *Katechezy Ojca Świętego Jana Pawła II. Bóg Ojciec*, Kraków-Ząbki 1999, Katecheza nr 35, p. 1 (dalej: KBO).

Ks. Sławomir Kunka

Uznając Bóstwo Chrystusa, należy też przyjąć, że miał On „własne doświadczenie Boskiego ojcostwa i synostwa w łonie Trójcy Przenajświętszej”.³⁶ Uznając zaś Jego człowieczeństwo, nie wolno zapominać, że w ziemskim życiu doświadczał ojcowskiej troski św. Józefa.³⁷ „Bóg wybrał Józefa na małżonka Maryi właśnie po to, by zapewnić Jezusowi ojcowską opiekę”.³⁸ Oblubieniec Dziewicy „ze swej strony ofiarował Dziecku, które wzrastało u jego boku, podporę męskiej równowagi, jasnego widzenia spraw i odwagi”.³⁹ To on uczył Jezusa, że człowiek zawsze może liczyć na pomoc i opiekę Boga, który jest naszym Ojcem. Święty Józef był niczym „cień Ojca” dla Syna swej dziewiczej Małżonki, Bożej Rodzicielki.

Bez wątplenia świadomość Jezusa dotycząca Jego szczególnej relacji z Ojcem wzrastała bardzo dynamicznie (zob. Łk 2, 29). Jezus mówił o Nim zawsze z wielką czułością, określał Go mianem: „Ojciec mój”.⁴⁰ Ojciec Jezusa Chrystusa jest „początkiem Jego życia, Jego posłannictwa mesjańskiego, Jego nauki”.⁴¹ Można powiedzieć, że Jezus żył Ojcem: Jego wolą i dla Niego. Życiem tym objawiał się światu jako Syn Ojca. Nie tylko objawił swego umiłowanego Ojca, ale także „objawił siebie jako Jego Syna, poniósł śmierć dlatego, że do końca dawał świadectwo prawdzie o swoim Bożym synostwie”.⁴² Żyjąc wolą Ojca, oddał życie za prawdę o swojej wyjątkowej z Nim relacji. Został odrzucony i zgładzony, gdyż świadczył o Ojcostwie Boga (por. J 1, 11; 5, 43).

Synowskie oddanie Odkupiciela

Synowski akt oddania Ojcu swego życia (Łk 23, 46) zostaje wciąż ponawiany w Eucharystii. Chrystus pragnie, by jego przyjaciele mieli udział w Jego miłości do Ojca. Zatem z Jego woli w Eucharystii odnawia się tajemnicza ofiara, którą Chrystus złożył „z Siebie Samego Ojcu na ołtarzu krzyża, ofiary, którą Ojciec przyjął, odwzajemniając bezgraniczne oddanie swego Syna, (...) swoim Ojcowskim

36 Tenże, *Wstańcie, chodźmy!* Kraków 2004, s. 110. Jan Paweł II stwierdza, że „przez Syna, mamy pełną świadomość wiary, że ojcostwo Boga należy przede wszystkim do ścisłej tajemnicy wewnętrznego życia Boga. Należy do tajemnicy trynitarniej. Ojciec jest Tym, który odwiecznie rodzi Słowo, współistotnego sobie Syna – i równocześnie Tym, który w jedności z Synem, odwiecznie «tchnie» Ducha Świętego; tę miłość, w której Ojciec i Syn wzajemnie trwają w sobie (por. J 14, 10)”; *Ojciec Jezusa Chrystusa*, w: KBO, Katecheza nr 35, p. 4.

37 Więcej zob. K. Wojtyła, *Święty Józef*, w: tenże, *„Aby Chrystus się nami posługiwał”*, Kraków 2009, s. 83-88.

38 Jan Paweł II, Adhortacja *Redemptoris custos*, nr 7.

39 Tenże, *Wstańcie, chodźmy!* dz. cyt., s. 110.

40 Zob.: Mt 11, 27; 15, 13; 16, 17; 18, 19. 35; 20, 23; Łk 10, 22; 22, 29; J 5, 17; 6, 32; 8, 54; 10, 29; 12, 26; 14, 23; 15, 1. 8.

41 Jan Paweł II, *Ojciec Jezusa Chrystusa*, w: KBO, Katecheza nr 35, p. 2.

42 Tenże, *Syn*, w: *tamże*, Katecheza nr 36, p. 5; por. tenże, *Współistotny Ojcu*, w: *tamże*, Katecheza nr 37, p. 1.

O CZŁOWIEKU W ŚWIETLE MIŁOŚCI TRÓJJEDYNEGO...

oddaniem – a był to dar nowego Życia nieśmiertelnego w zmartwychwstaniu”.⁴³ Posłuszeństwo Ojcu daje życie Synowi. W wielkanocny poranek Ojciec, który „wskrzesił Jezusa” (Dz 5, 30), objawia się jeszcze wyraźniej jako Źródło i Dawca życia każdego człowieka.

Całe ziemskie życie Jezusa przyjęło formę świadectwa danego wielkiej „sprawie Ojca”. Chrystus, świadcząc o przedwiecznym Ojcu, stał się równocześnie świadkiem „tej miłości, jaką Ojciec ma do swego stworzenia od początku”.⁴⁴ Mimo grzechu, którym człowiek zdradził miłość swego Stwórcy, wciąż należy do swego Boga.⁴⁵ Jest do Niego zawsze odniesiony, a odniesienie to człowieka ożywia i umacnia. Boże „promieniowanie ojcostwa”⁴⁶ nieustannie utrzymuje świat w istnieniu i przenika go miłością. Misja posłanego na świat Chrystusa dotyczyła także potwierdzenia „odwiecznych praw Ojca, Stwórcy”,⁴⁷ które ma On wobec swego stworzenia.

Stworzenie „usprawiedliwione” miłością Syna

Stwórca jest Ojcem stworzenia. Objawienie potwierdza, że od samego początku widzi On wartość i dobro swego stworzenia. „Widzi to dobro zwłaszcza w człowieku stworzonym na Jego obraz i podobieństwo – widzi to dobro niejako poprzez swojego Wcielonego Syna”⁴⁸ (zob. Rdz 1, 31). Stworzony na Boży obraz i podobieństwo, człowiek zostaje „w sposób szczególny odniesiony do Słowa, Przedwiecznego obrazu Ojca, które w pełni czasów stanie się ciałem”.⁴⁹ Zaistnienie

43 Tenże, Encyklika *Redemptor hominis*, nr 20. Papież tłumaczył dalej, że „to nowe Życie, które obejmuje uwielbienie Ciała ukrzyżowanego Chrystusa, stało się skutecznym znakiem nowego obdarowania ludzkości Duchem Świętym, przez którego Boże życie, jakie ma Ojciec w Sobie, i które daje Synowi (por. J 5, 26; 1 J 5, 11), staje się udziałem wszystkich ludzi zjednoczonych z Chrystusem”; *tamże*.

44 Tenże, *Przekroczyć próg nadziei. Jan Paweł II odpowiada na pytania Vittoria Messori*, Lublin 2005³, s. 53.

45 W tym kontekście papież ukazuje istotę grzechu pierwotnego. Jego zdaniem, „grzech pierwotny nie tylko narusza pozytywną wolę Bożą, ale przede wszystkim całą motywację leżącą u jej podstaw. Grzech ten zmierza do obalenia ojcostwa, niszcząc te promienie, które przenikają cały świat stworzony, poddając w wątpliwość prawdę o Bogu, który jest Miłością, pozostawiając tylko świadomość pana i niewolnika”; *tamże*, s. 175. Więcej na temat grzechu pierwotnego w kontekście Odkupienia zob. G. Marengo, *L'antropologia adeguata nelle catechesi sull'amore umano. Linee di riflessione*, w: L. Melina, S. Grygiel (red.), *Amore l'amore umano. L'eredità di Giovanni Paolo II sul Matrimonio e la Famiglia*, Siena 2007, s. 162-168.

46 Jan Paweł II, *Przekroczyć próg nadziei*, dz. cyt., s. 175.

47 Por. Tenże, *Pamięć i tożsamość*, dz. cyt., s. 69. Wcielony Syn Boży „swoim nauczaniem, swoim życiem, śmiercią i zmartwychwstaniem »uprawił« niejako na nowo ten świat stworzony przez Ojca. Ludzie sami stali się »uprawną rolą Bożą«, jak pisze św. Paweł (por. 1 Kor 3, 9)”; *tamże*.

48 Tenże, *Przekroczyć próg nadziei*, dz. cyt., s. 53.

49 Tenże, *Człowiek stworzony na obraz Boga*, w: KBO, Katecheza nr 50, p. 10. „Adam – pisze św. Paweł – »jest typem Tego, który miał przyjść« (Rz 5, 14). Albowiem Bóg – Stwórca »tych, których od wieków poznał, tych też przeznaczzył na to, by stali się na wzór obrazu Jego Syna, aby On był pierwotnym między wielu braćmi« (Rz 8, 29)”; *tamże*.

Ks. Sławomir Kunka

człowieka jest więc poprzedzone Bożym namysłem miłości.⁵⁰ Namysłem tym objęty jest człowiek nie tylko w swym bycie, jako mężczyzna i kobieta, stanowiącym Boży obraz i podobieństwo (Rdz 1, 26-27), ale także w całości swej historii. Historia ta już od „czasów Adama” jawi się jako historia zbawienia (zob. Rdz 3, 15⁵¹).

Stwórca widzi dobro swego stworzenia już od początku „jako zadanie dla swojego Syna i dla wszystkich rozumnych stworzeń”.⁵² W perspektywie wydarzeń paschalnych można dostrzec, że dla Boga dobro stworzenia widoczne jest szczególnie „poprzez mękę i śmierć swojego Syna”.⁵³ Mówiąc zaś jeszcze precyzyjniej, jest ono widoczne przez synowskie oddanie i całkowite posłuszeństwo „Pierworodnego wobec każdego stworzenia” (Kol 1, 15). Dobro udzielone przez Ojca stworzeniu zostaje ostatecznie potwierdzone wskrzeszeniem z martwych Jezusa. „Bóg wskrzesił Go, zerwawszy więzy śmierci, gdyż niemożliwe było, aby ona panowała nad Nim” (Dz 2, 24). Zmartwychwstanie Chrystusa jest „początkiem nowego stworzenia, jest początkiem odnajdywania w Bogu wszystkiego, co stworzone, początkiem ostatecznego przeznaczenia wszystkich stworzeń”.⁵⁴ Można też twierdzić, że Zmartwychwstały w jakimś sensie „usprawiedliwił» dzieło stworzenia, a szczególnie stworzenia człowieka”.⁵⁵ Człowiek bowiem, jako jedyny w świecie widzialnym byt osobowy,⁵⁶ jest wolny, może o sobie „samostanowić”.⁵⁷ Zdolny jest czynić dobro i zło. Swoją moralnością więc świadomie potwierdza siebie jako odniesionego do Stwórcy. Gdy czyni zło, oddala się do swego Boga i niszczy Jego dzieło stworzenia (por. Rdz 2, 17). Przez swoją śmierć i zmartwychwstanie Chrystus „objawił »właściwą miarę« dobra, jaką Bóg zamierzył na początku ludzkiej historii”.⁵⁸ Objawił i potwierdził, że „wszystko, co uczynił [Bóg], było bardzo dobre” (Rdz 1, 31). Po

50 Więcej na ten temat w aspekcie rozważania nad formą użytego w Rdz 1, 26 terminu „uczynimy” zob. tenże, *Człowiek stworzony na obraz Boga*, w: KBO, Katecheza nr 50, p. 3.

51 Kwestię teologicznego przesłania Protoewangelii papież podejmuje w jednej z katechez środowych: *Maryja w Protoewangelii*, w: *Katechezy Ojca Świętego Jana Pawła II. Maryja*, Kraków-Ząbki 1999, Katecheza nr 12 (dalej: KMB).

52 Tenże, *Przekroczyć próg nadziei*, dz. cyt., s. 53.

53 *Tamże*.

54 *Tamże*.

55 Tenże, *Pamięć i tożsamość*, dz. cyt., s. 32.

56 W świecie duchowym stworzeniami osobowymi są także aniołowie. Na ich temat zob. tenże, *Stworzyciel wszystkich „rzeczy (istot, bytów) widzialnych i niewidzialnych”*, w: KBO, Katecheza nr 62 i nn. Papież nie pomija też kwestii duchów upadłych. Ukazuje ją w pryzmacie Bożej mądrości oraz zbawczych dziełach Chrystusa; zob. tenże, *Aniołowie upadli, czyli szatani*, w: *tamże*, Katecheza nr 66; tenże, *Zwycięstwo Chrystusa nad złym duchem*, w: *tamże*, Katecheza nr 67.

57 Zob. K. Wojtyła, *Osoba i czyn*, dz. cyt., 225-226.

58 Jan Paweł II, *Pamięć i tożsamość*, dz. cyt., s. 32.

O CZŁOWIEKU W ŚWIETLE MIŁOŚCI TRÓJJEDYNEGO...

śmierci Chrystusa „nikt nie może być odłączony od miłości Boga (por. Rz 8, 21-39), chyba że z własnej winy”,⁵⁹ po świadomym akcie odrzucenia miłości Trójjedynego.

Dziewica Maryja i „geniusz” macierzyństwa

O Bożym Ojcostwie świadczy również swoim życiem Maryja Panna, Matka Jezusa. W tym kontekście trzeba rozważyć przede wszystkim sam moment zwiastowania (Łk 1, 26–38).⁶⁰ „Ciało Jezusa, poczęte w sposób dziewiczy w Maryi, należy do Osoby przedwiecznego słowa Bożego”.⁶¹ Samo poczęcie Jezusa Chrystusa w dziewiczym łonie Matki oraz Jego narodziny są „największym dziełem, jakiego dokonał Duch Święty w dziejach stworzenia oraz w dziejach zbawienia”.⁶² Dzięki Duchowi Świętemu człowiek poczęty z Dziewicy Maryi jest „prawdziwym Synem Bożym, przedwiecznie zrodzonym przez Ojca, współistotnym Ojcu, Synem, którego jedynym Ojcem jest Ojciec przedwieczny”.⁶³ Maryja stała się Matką Bożego Syna, który rodząc się z Niej, „nie przestaje być Synem tego Ojca, z którego jest odwiecznie zrodzony”.⁶⁴ Dlatego można stwierdzić, że „dziedzictwo Ojca Przedwiecznego zostało przeprowadzone w istotnym sensie przez serce Maryi i tak dopełnione tym wszystkim, co niezwykle »geniusz« kobiecej Matki mógł wnieść w Chrystusową ojcowiznę”.⁶⁵ W „geniuszu” macierzyństwa, będącego udziałem każdej matki, objawia się zawsze Boże Ojcostwo, gdyż ostatecznie tylko Bóg jest Źródłem i Dawcą życia każdego człowieka. Cudowne, dziewicze macierzyństwo Niepokalanej stanowi najdoskonalszy wyraz tak samego „geniuszu kobiecego”, jak i objawienia Bożego Ojcostwa.

59 Tenże, „*Incarnationis mysterium*”. *Bulla ogłaszająca Wielki Jubileusz Roku 2000*, Rzym 1998, nr 6.

60 Na marginesie warto dodać, że podobną analizę można by podjąć w kwestii Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Maryi Panny. Zob. K. Wojtyła, *Mysli o Niepokalanym Poczęciu*, w: tenże, „*Aby Chrystus się nami posługiwał*”, dz. cyt., s. 76-82; Jan Paweł II, *Maryja – Niepokalanie Poczęta*, w: KMB, Katecheza nr 21; tenże, *Niepokalana – odkupiona przez zachowanie od grzechu*, w: *tamże*, Katecheza nr 22; tenże, *Niepokalana – dogmatyczna definicja przywileju*, w: *tamże*, Katecheza nr 23.

61 Jan Paweł II, *Tajemnica Wcielenia. Duch Święty autorem unii hipostatycznej*, w: *Katechezy Ojca Świętego Jana Pawła II. Duch Święty*, Kraków- Ząbki 1999, Katecheza nr 39, p. 3.

62 Tenże, Encyklika *Dominum et Vivificantem*, nr 50.

63 Tenże, *Tajemnica Wcielenia. Duch Święty autorem unii hipostatycznej*, w: *Katechezy Ojca Świętego Jana Pawła II. Duch Święty*, dz. cyt., Katecheza nr 39, p. 3.

64 *Tamże*.

65 Tenże, *Pamięć i tożsamość*, dz. cyt., s. 68.

Śmierć człowieka objawieniem pierwotnego Źródła życia

Także ludzką śmierć oraz to, co po niej nastąpi, można rozpatrywać w kategoriach świadectwa o Ojcostwie Boga. Ziemskie życie stanowi jedynie środek, etap w dojściu do życia wiecznego, w którym zostaną zrealizowane wszelkie pragnienia ludzkiego serca. Był ludzki ukierunkowany jest na wieczność. Tylko w perspektywie wieczności człowiek może skutecznie dowartościować swoje ziemskie działania oraz odkryć powagę daru wolności.

Umierając, Chrystus objawia prawdę przeznaczenia człowieka.⁶⁶ Nie jest nim ciemność, pustka, nicość czy bezsens. Człowiek jest „zaproszony na spotkanie z Ojcem, ku któremu zdążył za życia drogą wiary i miłości, i który przyjmuje go w swoje ramiona w godzinie śmierci”.⁶⁷ Postawa konającego Jezusa, który nie daje się sprowokować do dialogu ze złem,⁶⁸ świadczy o Jego nieustającym zjednoczeniu z Ojcem. Nawet konając, pozostaje „w tym, co należy do Jego Ojca” (Łk 2, 49). Potwierdzają to Jego ostatnie słowa wypowiedziane przed śmiercią.⁶⁹

W ostatnich słowach Chrystusa wypowiada się treść całego swego ziemskiego życia. Odnajdujemy w nich „złożenie całkowitego daru z siebie przez duszę, która akceptuje оголошение z ciała i z ziemskiego życia”.⁷⁰ Wszystko, co miał jako człowiek, oddał swemu Ojcu. Umierając zaś, dobrze wiedział, że „w ramionach, w sercu Ojca znajdzie nowe życie, udział w życiu samego Boga w tajemnicy Trójcy”.⁷¹ Tym samym nawet śmierć Wcielonego Syna objawia, że Ojciec jest życiem dla człowieka. Objawia nadprzyrodzoną perspektywę człowieka i jego powołanie do świętości. „Odejsie Chrystusa do Ojca oznacza zapoczątkowanie nowej ojczyzny

66 Jan Paweł II uznawał, że umarła także Niepokalana. „Maryja została zachowana od grzechu pierworodnego na mocy szczególnego przywileju Bożego, nie znaczy to, że otrzymała Ona również cielesną nieśmiertelność. Matka nie jest większa od Syna, który przyjął śmierć, nadając jej nowe znaczenie i przemieniając ją w narzędzie zbawienia”; tenże, *Zaśnięcie Matki Bożej*, w: KMB, Katecheza nr 53, p. 3) Nieco dalej znajdujemy stwierdzenie: „Niezależnie od tego, jaka przyczyna organiczna i biologiczna spowodowała z fizycznego punktu widzenia koniec życia ciała, można powiedzieć, że przejście do innego życia było dla Maryi dojrzeniem łaski w chwale, toteż w tym właśnie przypadku można było pojmować śmierć jako »zaśnięcie«”; tamże, p. 4.

67 Tenże, *Ostatnie słowa Chrystusa na krzyżu: „Wykonało się! (...) Ojcze, w Twoje ręce”*, w: *Katechezy Ojca Świętego Jana Pawła II. Jezus Chrystus*, Kraków-Ząbki 1999, Katecheza nr 86, p. 6.

68 Zob. Mt 27, 39-43; Łk 23, 34-39. Tym samym Jezus spełnia to, czego uczył swych przyjaciół; zob. Mt 5, 38-42.

69 „Wtedy Jezus zawołał donośnym głosem: Ojcze, w Twoje ręce powierzam ducha mego. Po tych słowach wzywał ducha” (Łk 23, 46) oraz: „A gdy Jezus skosztował octu, rzekł: »Wykonało się!« I skłoniwszy głowę oddał ducha” (J 19, 30).

70 Jan Paweł II, *Ostatnie słowa Chrystusa na krzyżu: „Wykonało się!”* dz. cyt., p. 6.

71 Tamże.

O CZŁOWIEKU W ŚWIETLE MIŁOŚCI TRÓJJEDYNEGO...

w dziejach wszystkich ojczyzn i wszystkich ludzi”.⁷² Ostatecznie ojczyzna każdego z synów i córek Adama jest jedna.⁷³

***

Teologia papieża-Polaka czerpie z objawienia ewangeliczną wizję człowieka, którego Stwórcą jest Bóg: Ojciec, Syn i Duch Święty. Samo objawienie widzi jako źródło życiodajnej prawdy dla ludzkości. Człowiek w jego teologii jest przede wszystkim dzieckiem Boga, umiłowanym i odkupionym przez najdroższą Krew Bożego Syna. Bóg zaś jest Miłością i źródłem miłości dla ludzi. Jako taki pragnie być kochany przez swe stworzenia: w sposób wolny, poprzedzony świadomą decyzją i utrzymywany w duchu wierności i zaufania.

Jego teologia jest teologią duszy rozkochanej w Bogu, jest teologią proroka, kapłana, pasterza. Papież ukazywał nam Boga bliskiego. Ukazywał Jego dobroć i miłosierdzie. Swoją teologią otwierał serca wiernych na światło Bożej prawdy, wyzwał tęsknotę do Boga Ojca, którego sam był czytelnym znakiem dla całego świata. Przez swe życie upodabniał się do Chrystusa, doskonałego Apostoła Ojca (por. J 20, 21) i okazał się Jego wielkim przyjacielem.

Święty Jan Paweł II nie był po prostu teologiem. Bardziej adekwatne jest wobec niego określenie „wychowawca”, albo po prostu „ojciec”. Prowadził bowiem innych do źródła swojej własnej tożsamości, do Boga Ojca.⁷⁴ Swoją osobą ukierunkowywał cały Kościół i swych poszczególnych słuchaczy/czytelników na Boga pełnego dobroci i miłosierdzia. Człowiek obdarowany dobrocią Boga zostaje zaproszony, aby współtworzyć samego siebie. Aby kochać jako kochany, aby obdarowywać, samemu będąc obdarowanym.

72 Tenże, *Pamięć i tożsamość*, dz. cyt., s. 69. W tym kontekście trzeba widzieć też Wniebowzięcie Maryi Panny. „Tajemnica Wniebowzięcia mówi nam o nadprzyrodzonym przeznaczeniu i o godności każdego ludzkiego ciała, powołanego przez Boga, aby stawało się narzędziem świętości i zyskało udział w Jego chwale”; tenże, *Wniebowzięcie Maryi w Tradycji Kościoła*, w: KMB, Katecheza nr 55, p. 5.

73 Zob. Flp 3, 20; 2Kor 5, 6-10.

74 K. Wojtyła, *Promieniowanie ojcostwa. Misterium*, w: tenże, *Poezje i dramaty*, Kraków 1998, s. 263 (wypowiedź Adama).

THE MAN IN THE LIGHT OF THE LOVE OF THE TRIUNE.

JOHN PAUL II'S THEOLOGY

SUMMARY

The purpose of the article is to present the main theological objectives of teaching of St. Polish Pope, John Paul II. This teaching has an obvious connection with the philosophy and theology practised by Karol Wojtyła before pontificate. The article consists of several points. First discussed is the consciousness of being created and gifted by the Creator. This consciousness has its source in the Fatherhood of God. That consciousness of being a child of God, willed and permeated with his Divine love, gives a person an ability to build his inner world (heart). Finally, it will be showed a need for consciousness of the Redemption accomplished by the Son of God, and the consciousness of the destination to eternity and holiness. At the end it will be presented to the phenomenon of virginal motherhood of Mary and the phenomenon of human death. Both phenomena will be shown in the light of the truth of God's fatherhood.